

LUCYNA SADZIKOWSKA, Uniwersytet Śląski w Katowicach
<https://orcid.org/0000-0002-5509-4513>
lucyna.sadzikowska@us.edu.pl

Rec.: KS. JÓZEF MANDZIUK, *SILESIA SACRA. ŚLĄSCY ŚWIĘCI, BŁOGOSŁAWIENI, SŁUDZY BOŻY I ŚWIĄTOBLIWI NA PRZESTRZENI WIEKÓW*

Wydawnictwo Biblioteki Śląskiej, Katowice 2021, ss. 480

Obszerny dorobek naukowy i badawczy ks. Józefa Mandziuka¹, specjalizującego się w historii Kościoła w Polsce i na Śląsku, bibliotekoznawstwie oraz biografistyce wzbogaciła publikacja *Silesia Sacra. Śląscy święci, błogosławieni, słudzy Boży i świętobliwi na przestrzeni wieków*² wydana przez Bibliotekę Śląską w 2021 roku. Dotychczas czytelnikom znana była monografia milenijna dziejów Kościoła śląskiego (zwłaszcza jej drugie, poszerzone wydanie, zwane bibliofilskim³).

Omawiana książka, przygotowana przez badacza, który problematyką świętych śląskich zajmuje się od dawna, wpisuje się w nurt popularyzowania postaci patronów, przybliżania ich życia, działalności i codziennej świętości oraz jej świadectw. Krzewienie idei powszechnego powołania do świętości opiera się na wyeksponowaniu przesłania zwanego charyzmatem (w prawie kanonicznym określone „walorem kościelnym” – *momentum ecclesiale*). Przesłania bywają różnorakie, choć skierowane są ku Bogu oraz drugiemu człowiekowi, i wnikają głęboko w tkankę życia społecznego. Wtedy święci, błogosławieni lub słudzy Boży są bliżsi współczesnemu człowiekowi, kiedy ich przesłania stają się nazwane, określone, opisane, wreszcie zrozumiałe. Każde z nich – czy to obrona

¹ Z. Mikołajczyk, *Ks. Józef Mandziuk – historyk śląskiego Kościoła katolickiego (w 70-tą rocznicę urodzin)*, „Saeculum Christianum” 2011, nr 2, s. 7-20; *Nauczycielowi – uczniowie*, red. W. Kret, Z. Pałka, K. Szopa, Rzeszów 2011; T. Błaszczyk, *Działalność dydaktyczno-naukowa w środowisku wrocławskim ks. prof. zw. dra hab. Józefa Mandziuka*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 2011, r. 19, nr 2, s. 197-199.

² J. Mandziuk, *Silesia Sacra. Śląscy święci, błogosławieni, słudzy Boży i świętobliwi na przestrzeni wieków*, Katowice 2021.

³ J. Mandziuk, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, wydanie drugie poszerzone, t. 1, cz. 1-2, Warszawa 2010; t. 2, Warszawa 2011; t. 3, cz. 1-3, Warszawa 2012-2013; t. 4, cz. 1-4, Warszawa 2014.

życia, godności człowieka, zasady etyki, drogi dojścia do Boga, rodzina, bieda ludzka, miłosierdzie, wychowanie, poszanowanie chrześcijańskich korzeni, jedności, zgody, współpracy dla dobra narodów, problemy dotyczące danego narodu, czy też zarządzenie potrzebom diecezji, zakonu, stowarzyszeń – jest godne naśladowania. W częściowym chociaż wcieleniu w życie wartości i sprawdzonych wzorców, by dążyć do osiągnięcia pełnej doskonałości, przydatny jest kult świętych, w szczeniu, którego pomocna okazać się może publikacja ks. Józefa Mandziuka. Warto podejmować trud włączania się w umacnianie czczenia *obywateli dwóch światów, pośredników między Bogiem a ludźmi* – jak ich określił autor *Silesia Sacra...* – gdyż *Historia kultu świętych w Kościele od czasów apostoelskich dostarcza nam dowodów, iż kult ten jest fenomenem społecznym rodzącym się w społeczeństwie, w nim funkcjonującym i posiadającym odpowiednie oddziaływanie społeczne*⁴.

Już sam tytuł recenzowanego tomu kieruje uwagę w stronę zagadnień związanych ze Śląskiem w jego historycznych granicach. Celem książki jest *ukazanie świętych, błogosławionych, sług i służebnic Bożych oraz świątobliwych, którzy przeszli przez ziemię śląską i ją uświęcili* (s. 14). Galerię świętych zapełniają postaci grzeszne i uduchowione, wierne Przymierzu i je zrywające. Swoimi życiorysami zaświadczają one o najwyższej godności człowieka, o jego powołaniu i możliwościach wolnej odpowiedzi na Bożą łaskę. Bohaterowie publikacji to nie tylko autentyczni katolicy z dziejów Śląska. Wielu z nich uważa się za osoby symboliczne.

Opracowanie ks. Józefa Mandziuka można czytać jak zwięzłą syntezę życia świętych. Biogramy przywołują nader często historie, które mają bezpośredni związek ze świętością lub miały wpływ na wybór duchowej ścieżki życia i głębokiego kontaktu czy świadectwa w wierze. Spojrzenie ks. Józefa Mandziuka jest wnikliwe, a wybrana przez niego forma – krótkie, 3-4-stronicowe życiorysy – wymusiła dystans, lapidarność, z których wynikają rzetelność i obiektywność tekstu o opisywanym bohaterze. Cenne w książce jest skompletowanie źródeł (zarówno w języku polskim, jak i niemieckim) oraz merytoryczne ich opracowanie zgodnie z przyjętą przez badacza metodą.

Treść rozprawy, bo w istocie monografia ks. Józefa Mandziuka jest całościowym studium liczącym 480 stron, wydaje się adekwatna do

⁴ H. Misztal, *Znaczenie społeczne kanonizacji i beatyfikacji*, „Roczniki Nauk Prawnych” 1999, t. IX, z. 2, s. 73.

obszernego tematu. Tom składa się z: wykazu skrótów (podział na skróty ogólne i skróty bibliograficzne), *Wstępu*, rozdziału I: *Święci*, rozdziału II: *Błogosławieni*, rozdziału III: *Śludzy Boży*, rozdziału IV: *Świątobliwi, Zakończenia*, spisu ilustracji, bibliografii, indeksu osobowego i noty o autorze. Warto zaznaczyć, że praca zawiera 106 biogramów świętych, błogosławionych, sług Bożych oraz świątobliwych.

Autor, jak sam stwierdził we *Wstępie*, założył, że materia książki będzie ułożona w porządku alfabetyczno-chronologicznym. W tego typu opracowaniach to najlepsza metoda wprowadzająca ład, dyscyplinę i przez to czyniąca lekturę nawet najbardziej opasłej monografii przyjemniejszą i łatwiejszą. Należy jednak odnotować, że lektura spisu treści recenzowanego tomu w kilku miejscach nie potwierdza alfabetyczno-chronologicznego zorganizowania (np. rozdział II: pozycja 11, 12, 13, 14 i 15, lub rozdział IV: pozycja 28 i 29).

Poszczególne życiorysy są skonstruowane następująco: imię, nazwisko, lata życia, tytuł odzwierciedlający zasługi lub charakteryzujący omawianą postać, zdjęcie z wizerunkiem bohatera biogramu lub atrybutu, który był z nim nierozłącznie związany (np. w przypadku kanonika Sebastiana Schleupnera *Oratio* synodalna z 1563 roku), oraz życiorys podany w interesującej i przystępnej formie.

We wprowadzeniu do rozdziału pierwszego autor stwierdził, że *lista świętych śląskich nie jest długa, obejmuje bowiem tylko siedem postaci (...)* (s. 15), tymczasem w spisie treści i w samym rozdziale pomieszczono osiem biogramów. Galerię świętych otwiera św. Wojciech: męczennik, patron Polski, a zamyka św. Teresa Benedykta od Krzyża, czyli Edyta Stein – wrocławianka i patronka Europy. Czytelnik może zapoznać się dodatkowo z następującymi życiorysami: św. Andrzeja Świerada – zakonnika i pustelnika, św. Jadwigi Śląskiej – patronki Śląska, św. Jacka Odrowąża – Lux ex Silesia, św. Agnieszki Czeskiej – wychowanki cysterek trzebnickich, św. Melchiora Grodzieckiego – męża wielkiej odwagi i nieugiętej wiary, oraz św. Jana Sarkandera – śląskiego kapłana, męczennika. Dodać należy, że autor wyjaśnił klucz doboru świętych⁵, wybierając postaci, które urodziły się na ziemi śląskiej lub odcisnęły na niej swój ślad na jakimś etapie swojego życia.

⁵ Szerzej o kulcie świętych: H. Misztal, *Kult świętych, obrazów i relikwii w Kościele katolickim i w aspekcie prawa kanonizacyjnego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 1997, t. 7, s. 99-120.

Rozdział drugi poświęcony został szesnastu błogosławionym, czyli osobom, które za życia doczesnego wyróżniały się wyjątkowymi cnotami inspirowanymi doświadczeniem religijnym lub które poniosły śmierć męczeńską z powodu wyznawanej wiary. *W dziejach Śląska wszyscy oni byli osobami duchownymi* (s. 61): bł. Benigna – męczennica wrocławska, bł. Czesław Odrowąż – patron Wrocławia, bł. Herman – zapomniany Apostoł Śląska, bł. Bronisława – mistyczka ze Śląska, bł. Gertruda – ksieni klasztoru trzebnickiego, bł. Wit – pierwszy sufragan wrocławski, bł. Maria Luiza Merkert – założycielka pierwszego śląskiego zgromadzenia zakonnego, bł. Ludwik Mzyk – pierwszy męczennik-werbista, bł. Stanisław Kubista – męczennik-werbista, bł. Józef Cebula – męczennik za postawę kapłańską, bł. Emil Michał Szramek – męczennik, śląski duszpasterz, bł. Józef Czempiel – śląski Machabeusz, bł. Gerhard Hirschfelder – męczennik z Kotliny Kłodzkiej, bł. Maria Antonina Kratochwil – śląska męczennica na Kresach Wschodnich, bł. Alojzy Liguda – męczennik z Opolszczyzny, bł. Bernard Lichtenberg – śląski więzień polityczny.

W kolejnym rozdziale przybliżono sylwetki śląskich sług Bożych, czyli – jak autor wyjaśnia w informacji wprowadzającej do materiału – *kandydatów na ołtarze od chwili rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego w diecezji do czasu wydania przez Kongregację Spraw Kanonizacyjnych dekretu o heroicznosci cnót lub męczeństwa osoby zmarłej* (s. 115). Ta część publikacji zawiera trzydzieści siedem biogramów pobożnych i bogobojnych Ślązaków – od średniowiecza do czasów współczesnych. Samo wyliczenie tych sług Bożych – choć dość długie – da ogląd wykonanej przez autora książki solidnej pracy i uzmysłowi fakt, że opisywane postaci wywodziły się z różnych środowisk, a Śląsk był dla nich domem rodzinnym. Są to: książę Henryk II Pobożny – *Princeps Poloniae Christianissimus*, księżna Anna Śląska – małżonka Henryka II Pobożnego, bp Nanker – świętobliwy rządcą biskupstwa wrocławskiego, księżniczka Eufemia, Ofka, Domicilla – dominikanka raciborska, Świętosław Milczący – spowiednik i bibliofil, ks. Jan Schneider – założyciel Zgromadzenia Sióstr Maryi Niepokalanej, M. Franciszka Werner – współzałożycielka Zgromadzenia Sióstr Elżbietanek, ks. Robert Spiske – wrocławski apostoł miłości, s. Dulcissima Helena Joanna Hoffmann – śląska mistyczka i stygmatyczka, s. Klara Fietz – mistyczka rodem ze Śląska, ks. Jan Franciszek Wagner – śląski zakonnik-lazarysta, ks. Teodor Sasała – sługa Słowa Bożego, ks. Roman Kozubek – męczennik-werbista z Sachsen-

hausen, ks. Józef Słupina – górnośląski męczennik z Auschwitz, ks. Józef Huwer – zatroskany o pomyślność ludzi werbista, o. Franciszek Kałuża – jasny promyk w Dachau, Alfons Mańka – kleryk, męczennik, ks. Franciszek Miśka – salezjanin, męczennik, ks. Ignacy Dobiasz – śląski męczennik salezjański, ks. Franciszek Harazim – wybitny wychowawca salezjański, męczennik, ks. Jan Świerc – sługa Boży z Chorzowa, o. Euzebiusz Józef Huchracki – franciszkański świadek wiary, ks. Karol Golda – salezjański męczennik konfesjonau, o. Paweł Barański – śląski męczennik ze Zgromadzenia Ducha Świętego, s. Gabriela Klaus – założycielka Zgromadzenia Sióstr Bożego Serca Jezusa, ks. Norbert Kapała – lazarysta, który wytrwał do końca w bliskości z Chrystusem, ks. Jan Franciszek Macha⁶ – śląski wikariusz, męczennik, ks. Piotr Gołąb – werbista, wychowawca, męczennik, o. Ludwik Wrodarczyk – oblat, ofiara mordów ukraińskich na Wołyniu, s. Maria Paschalis Jahn i dziewięć Towarzystek – elżbietanki, męczennice końca II wojny światowej, kard. August Józef Hlond – prymas Polski ze Śląska, ks. Rudolf Józef Komorek – śląski misjonarz w Brazylii, s. Laura Meozzi – z ziemi włoskiej do Polski, bp. Wilhelm Pluta – biskup wielkiej modlitwy, ks. Franciszek Karol Błachnicki – gwałtownik Królestwa Bożego, ks. Aleksander Zienkiewicz – legendarny duszpasterz akademicki, br. Fortunatus Bernard Thanhäuser – bonifratr z Wrocławia.

Najobszerniejszy rozdział czwarty zawiera czterdzieści pięć biogramów. *W doborze tych świątobliwych postaci* – jak zauważa autor – *istnieje pewna dowolność* (s. 245). Najtrafniejszą metodą scharaktery-

⁶ 20 listopada 2021 roku w katowickiej archikatedrze Chrystusa Króla odbyły się uroczystości beatyfikacyjne ks. Jana Machy, którym przewodniczył prefekt Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych kard. Marcello Semeraro. Wspomnienie liturgiczne przypada 2 grudnia. W 2013 roku rozpoczął się proces beatyfikacyjny ks. Machy na szczeblu diecezjalnym w Katowicach. Zakończył się 5 września 2015 roku i dokumentacja została złożona w Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych. 16 marca 2016 roku akta sprawy zostały publicznie otwarte i rozpoczął się etap rzymski procesu beatyfikacyjnego. Dekret potwierdzający męczeństwo sługi Bożego ks. Jana Franciszka Machy papież Franciszek zatwierdził 28 listopada 2019 roku; polecił Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych wydanie 11 dekretów, w tym o męczeństwie ks. Jana Machy (1914-1942), co oznaczało zgodę na jego beatyfikację. Ustalono datę uroczystości beatyfikacyjnej na 17 października 2020 roku. Ze względu na niepewną sytuację związaną z pandemią COVID-19 beatyfikacja została przeniesiona na sobotę, 20 listopada 2021 roku i odbyła się w archikatedrze Chrystusa Króla w Katowicach. Informacje zaczerpnięte ze strony: <https://janmacha.gosc.pl/> (dostęp: 3 stycznia 2022 r.).

zowania kryteriów selekcji przez ks. Józefa Mandziuka osób, które według niego warto było ująć w opracowaniu oraz ukazać ich bogobojne życie i różnorodne aspekty działalności w duchu Dekalogu, będzie przytoczenie ich nazwisk. Obszerną listę otwiera bp. Walter z Malonne – łącznik Śląska z Zachodem. Dalej czytelnikowi przybliżono następujących świętobliwych: księżę Henryk Brodaty – małżonek Świętej, bp. Tomasz I – ozdoba Kościoła śląskiego, męczennicy cysterscy z Krzeszowa – ofiary wojen husyckich na Śląsku, o. Mikołaj Carpentarius, o. Jan Buda, dk. Andrzej Cantoris – męczennicy dominikańscy z Ząbkowic Śląskich, kanonik Jan Cochlaeus – humanista chrześcijański i adwersarz Marcina Lutra, kanonik Sebastian Schleupner – ozdoba wrocławskiej kapituły świętojańskiej, archidiakon Piotr Gebauer – kolumna Kościoła śląskiego, bp Sebastian Ignacy Rostock – czołowy restaurator katolicyzmu na Śląsku, ks. Jan Scheffler – Angelus Silesius, śląski poeta i mistyk, bp Karol Franciszek Neander – światło Kościoła katolickiego na Śląsku, opat Bernard Rosa – krzewiciel kultu św. Józefa, Michał Leopold Willmann – śląski Rembrandt, bp Daniel Elias Sommerfeld – śląski Boromeusz, ks. Andrzej Faulhaber – męczennik konfesjonau, s. Klara Dorota Wolff – inicjatorka Zgromadzenia Szarych Sióstr św. Elżbiety, kard. Melchior Diepenbrock – restaurator śląskiego katolicyzmu, ks. Jan Alojzy Nepomucen Ficek – apostoł Górnego Śląska, bp Adrian Włodarski – skromny sufragan wrocławski, o. Atanazy Kleinwächter – franciszkański misjonarz ludowy, ks. Teodor Christoph – śląski Jan Vianney, ks. Józef Jungnitz – świętobliwy historyk Kościoła śląskiego, ks. Klemens Andrzej Neumann – nyski wychowawca młodzieży śląskiej, ks. Ludwik Wrzoł – ofiara nazizmu, ks. Antoni Nikodem Korczok – duszpasterz, społecznik, męczennik, ks. Alfons Maria Wachsmann – przeciwnik nazizmu, męczennik, hr. Michał von Matuschka – śląski świadek wiary i męczennik, ks. Paweł Kontny – męczennik w obronie czci niewiast, s. Maria Gabriela von Balletrem – męczennica ze Zgromadzenia Franciszkanek Misjonek Maryi, ks. Józef Paweł Sikora – mało znany męczennik dolnośląski, bp Józef Marcin Nathan – opiekun ludzi chorych i najbardziej potrzebujących, bp Paweł Latusek – biskup o wielkim sercu, ks. Jan Tokarz – dobry Jan, proboszcz jaworski, Karolina Mandziuk – cierpiąca, ale uśmiechnięta, bp Wincenty Urban – niestrudzony Siewca Słowa Bożego, ks. Antoni Kamiński – kapłan zatroskany o sprawy Boże i zbawienie ludzi, ks. Bernard Gade – prawdziwy świadek Chrystusa, ks. Wawrzyniec

Bochenek – wielki czciciel św. Jadwigi, patronki Śląska, ks. Zygmunt Kozłowski – kapłan, którego życie godne jest naśladowania, ks. Stanisław Pietraszko – wychowawca duchowieństwa dolnośląskiego, ks. Stanisław Turkowski – lwowski duszpasterz w piastowskim Wrocławiu, ks. Władysław Bochnak – kapłan w pełni oddany Kościołowi, bp Józef Pazdur – biskup pochylający się nad każdym człowiekiem, ks. Jerzy Adam Marszałkiewicz – wrocławski Brat Albert Chmielowski, ks. Marian Biskup – miłośnik Boga i człowieka, Kościoła i Ojczyzny.

Wydaje się, że autorowi *Silesia Sacra...* chodziło o praktyczny, podręczny charakter publikacji, toteż w bibliografii załącznikowej pominięta została olbrzymia literatura, która towarzyszyła twórcom podczas przygotowania tomu; nie znalazła się także w przypisach. Materiał przeznaczony jest bowiem dla szerokiego grona odbiorców, a będzie pomocny zwłaszcza tym wszystkim, którzy szukają bliższych informacji na temat postaci świętych ze śląskiej ziemi. To interesujące kompendium wiedzy szczególnie dla duszpasterzy, kaznodziejów, katechetów, czy tych, którzy dążą do szybkiego pogłębienia swojej wiedzy na temat omawianej tematyki. Recenzowane wydanie przeznaczone być może również dla czytelników, którzy oczekują solidnej wiedzy, ale w rozsądnym wymiarze, pomagającym w lekturze, ale nieobciążającym balastem informacji niepotrzebnych lub zbędnych.

Eksponując życie i działalność nauczycieli ludzkości, jak można nazwać świeckich, błogosławionych czy świętobliwych, należy ukazać ich piękno duchowe, ich wartości dla życia duchowego jednostki i całych społeczeństw. Z lektury interesującego opracowania ks. Józefa Mandziuka, choć jak zasygnalizowano wcześniej, zawierającego drobne potknięcia redakcyjne (np. s. 14: zamiast 2013 jest 1013), wywieść można jeszcze jedną trafną konstatację: społeczeństwa powinny zaufać sprzężeniu zwrotnemu wiary i nauki, a także nauczyć się od świętych wiary, miłości, poświęcenia, miłosierdzia i tego wszystkiego, co nazywamy ideami humanizmu.

BIBLIOGRAFIA

- Błaszczyk T., *Działalność dydaktyczno-naukowa w środowisku wrocławskim ks. prof. zw. dra hab. Józefa Mandziuka*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 2011, r. 19, nr 2, s. 197-199.
- Mandziuk J., *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, wydanie drugie poszerzone, t. 1, cz. 1-2, Warszawa 2010.
- Mandziuk J., *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, wydanie drugie poszerzone, t. 2, Warszawa 2011.
- Mandziuk J., *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, wydanie drugie poszerzone, t. 3, cz. 1-3, Warszawa 2012-2013.
- Mandziuk J., *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, wydanie drugie poszerzone, t. 4, cz. 1-4, Warszawa 2014.
- Mikołajczyk Z., *Ks. Józef Mandziuk – historyk śląskiego Kościoła katolickiego (w 70-tą rocznicę urodzin)*, „Saeculum Christianum” 2011, nr 2, s. 7-20.
- Misztal H., *Kult świętych, obrazów i relikwii w Kościele katolickim i w aspekcie prawa kanonizacyjnego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 1997, t. 7, s. 99-120.
- Misztal H., *Znaczenie społeczne kanonizacji i beatyfikacji*, „Roczniki Nauk Prawnych” 1999, t. IX, z. 2, s. 73.
- Nauczycielowi – uczniowie*, red. W. Kret, Z. Pałka, K. Szopa, Rzeszów 2011.
-

LUCYNA SADZIKOWSKA – dr hab., prof. Uniwersytetu Śląskiego w Instytucie Literaturoznawstwa, edytorka, członkini zespołu badawczego Geo-Eko-Humanistyka powołanego do realizacji tematu: Humanistyka wobec rewolucji przemysłowej i antropocenu. Interesuje się literaturą dokumentu osobistego (szczególnie listami).